

Nr 56

Måndagen den
11 januari 1982

Välkomstord

*Överlämnande
av budgetpropo-
sitionen*

*Överlämnande
av kommittébe-
rättelsen*

1981/82:56

Måndagen den 11 januari

Kl. 11.00

1 § Välkomstord

Anf. 1 TALMANNEN:

Ärade ledamöter! Jag hälsar er välkomna till det fortsatta arbetet under 1981/82 års riksmöte.

2 § Överlämnande av budgetpropositionen

Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN avlämnade regeringens proposition 1981/82:100 med förslag till statsbudget och yttrade

Anf. 2:

Herr talman! Jag ber att till riksdagen få överlämna regeringens budgetproposition för 1982/83.

3 § Överlämnande av kommittéberättelsen

Justitieministern CARL AXEL PETRI avlämnade regeringens skrivelse 1981/82:103 med redogörelse för verksamheten inom kommittéväsendet och anförde

Anf. 3:

Herr talman! Jag ber att till riksdagen få överlämna 1982 års kommittéberättelse.

4 § Justerades protokollen för den 10, 11, 14, 15, 16 och 17 december 1981.

5 § Talmannen anmälde att följande ledamöter återtagit sina platser i riksdagen, varigenom uppdraget för deras resp. ersättare upphört:

Nr 56

Måndagen den
11 januari 1982

Tidsplan m. m.

*Om åtgärder för
att trygga fortsatt
laxodling*

Staffan Burenstam Linder (m), Birgitta Dahl (s) och Magnus Persson (s)
den 18 december 1981,

Larz Johansson (c) och Rune Ångström (fp) den 19 december 1981
samt

Maj Britt Theorin (s) den 20 december 1981.

6 § Talmannen meddelade att Sune Johansson anhållit om ledighet från uppdraget som riksdagsledamot under tiden den 11 januari–den 15 februari 1982 på grund av enskilda angelägenheter.

Kammaren biföll denna anhållan.

Talmannen anmälde att *Bo Finnkvist* (s) skulle tjänstgöra som ersättare för Sune Johansson.

7 § Tidsplan m. m.

Anf. 4 TALMANNEN:

Till kammarens ledamöter har utdelats en preliminär plan för kammarens sammanträden under tiden den 11 januari–den 7 mars 1982. Denna plan överensstämmer med tidigare lämnat förhandsmeddelande.

Jag vill erinra om att till kammarens ledamöter utdelats bl. a. en förteckning över propositioner avsedda att avlämnas under våren 1982 och ett meddelande om riksdagens arbete m. m.

8 § Svar på fråga 1981/82:174 om åtgärder för att trygga fortsatt laxodling

Anf. 5 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Ralf Lindström har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att säkra den fortlöpande laxodlingen samt om exempelvis ett införande av prisregleringsavgift på lax och ål är aktuellt.

Utsättning av laxfisk sker numera i stor utsträckning för att trygga beståndens fortlevnad och därmed också tillgången på fisk. Kostnaderna för utsättningen täcks till en del inom ramen för prisregleringen på fisk. Viss utsättning har också bekostats av s. k. EG-medel i enlighet med ett avtal som träffats mellan Sverige och EG. Vissa försöksutsättningar av ål bekostas också med prisregleringsmedel.

Regeringen uppdrog nyligen åt statens jordbruksnämnd att avge förslag om prisreglering på fisk för budgetåret 1982/83. Uppdraget innebär att jordbruksnämnden liksom tidigare år även skall lämna förslag till disposition av medel ur prisregleringskassan för fisk för att bestrida kostnader för utsättning av laxfisk och ål. F. n. uppgår dessa kostnader till 2.5 milj. kr. per år.

I sitt förslag skall jordbruksnämnden även redovisa hur finansieringen av prisregleringen bör ske. I det sammanhanget kan exempelvis frågan om införande av prisregleringsavgift på lax och ål komma att tas upp. Eftersom importandelen för lax är stor, kan en prisregleringsavgift leda till handelspolitiska svårigheter.

Det är riktigt att kvotavtalet mellan Sverige och EG för år 1981 inte trätt i kraft. Detta har i sin tur medfört att några s. k. laxodlingspengar inte har erhållits, men det har också medfört att EG i princip inte fiskat någon lax i svensk zon, vilket har varit bra för beståndet. Det är dock min förhoppning att vi för år 1982 skall få till stånd ett fungerande kvotavtal och därigenom på nytt få ett bidrag till kostnaderna för utsättningen.

Det är således regeringens avsikt att laxutsättningarna även fortsättningsvis skall kunna hållas på ungefär samma nivå som under senare år.

Anf. 6 RALF LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min fråga. Bakgrunden till frågan är de osäkra framtidsutsikter som de svenska laxfiskodlingarna har f. n.

De ekonomiska förutsättningarna för odlingsverksamheten försämrades markant under förra året för de flesta laxodlingarna i Sverige. Speciellt besvärlig och osäker verkar situationen bli för den ganska nybyggda fiskodlingsanläggningen i Mörrum. När den anläggningen planerades och byggdes för ungefär tre år sedan kalkylerade man på goda grunder med ett icke oväsentligt ekonomiskt stöd från EG-länderna. Den lax och laxöring som reproduceras i Mörrumsån, både på naturlig väg och i odlingen, fiskas sedermera upp till icke oväsentlig del av fiskare från just EG-länderna, även utanför svenskt fiskevattensområde.

Enligt en enig – vågar jag påstå – expertis är en väl fungerande fiskodling numera en förutsättning för ett bra lax- och laxöringsfiske i Östersjön. Därför var kalkylerna med ekonomiskt bidrag från EG-länderna välgrundade, och förhandslöften om sådant förelåg också.

Nu har den svenska regeringen inte kunnat komma överens med EG:s ministerråd i den här frågan. Inga EG-medel har utbetalats för 1981, och utsikterna för framtiden är inte heller ljusa. I varje fall verkar inte denna finansieringsgrund vara särskilt tillförlitlig.

Fiskodlingsverksamheten måste ges en fastare ekonomisk grund att stå på. Staten måste på något sätt gå in och lösa frågan om de ekonomiska förutsättningarna, om verksamheten skall kunna fortsätta och för att man skall ha möjligheter att planera för framtiden.

En väg att lösa de här ekonomiska problemen kan vara att det införs en likadan regleringsavgift på ål och lax som den som nu gäller för sill och torsk. De medel som den regleringsavgiften skulle ge kunde sedan användas till bl. a. fiskodlingsverksamheten. Här skulle en direkt öronmärkning av influtna medel vara försvarbar. Näringen fick på det viset möjlighet att sörja för den egna fortsatta verksamheten.

Nu har man i varje fall i Mörrum sett sig nödsakad att gå ut och erbjuda

*Om åtgärder för
att trygga fortsatt
laxodling*

Måndagen den
11 januari 1982

*Om ökningen av
antalet säkerhets-
granskade tjänster*

odlingskapacitet till utländska intressenter. Det kan visserligen ge ett bidrag till exportinkomsterna, men hur kommer det att gå för våra egna laxfiskare, som grundar sin försörjning på laxfisket? Hur kommer det att gå för sportfiskeverksamheten?

Nu lovar jordbruksministern att odlingen skall hållas på ungefär samma nivå som tidigare, och det är bra. Han öppnar också dörren för en regleringsavgift – men han gör alltså inte mer än att öppna dörren. Frågan är då: Hur skall verksamheten finansieras? Jordbruksministern säger ingenting om det, utom att lova att det skall ske på ungefär samma sätt. Jag skulle vilja ha litet mera kött på benen.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på fråga 1981/82:172 om ökningen av antalet säkerhetsgranskade tjänster

Anf. 7 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Jörn Svensson har frågat mig varför antalet säkerhetsgranskade tjänster ökar i offentlig förvaltning när man tidigare har förklarat att de borde minskas.

Genom regeringens beslut den 22 oktober 1981 (SFS 1981:982) ändrades 3 § i personalkontrollkungörelsen (1969:446). Läser man förordningen kan man få den uppfattningen att ytterligare 14 myndigheter fått rätt att företa personalkontroll. Det rätta förhållandet är emellertid att regeringen med stöd av 3 § sista stycket genom särskilda beslut under åren 1973–1979 har medgett nio av myndigheterna att företa personalkontroll. I två fall rör det sig om rena namnändringar, och i ett fall har en myndighet brutits ut och blivit självständig.

Genom ett beslut den 10 januari 1980 uppdrog regeringen åt rikspolisstyrelsen att göra en översyn av vilka tjänster som skall hänföras till skyddsklass. Syftet med översynen är dels att åstadkomma en bättre differentiering vad gäller placering i olika skyddsklasser, dels att minska det totala antalet skyddsklassplacerade tjänster. Rikspolisstyrelsen har lämnat en redovisning av uppdraget och håller f. n. på med viss komplettering. Därefter kommer regeringen att ta ställning till förslaget. Intill dess måste givetvis nu gällande föreskrifter följas.

Anf. 8 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det handlar alltså de facto om en utökning av det utrymme inom vilket personalkontroll, oåtkomlig för den enskilde tjänstemannen eller kollektivanställda arbetaren, kan ske – personalkontroll som han eller hon inte får reda på bakgrunden till osv. Även om det inte är 14 myndigheter till som har fått rätt att företa sådan kontroll, så har utrymmet ökat. Det är det faktiska förhållandet, och detta har alltså justitieministern inte bestritt.

Då är min första följdfråga: Varför har en sådan utökning skett, när det i olika sammanhang har sagts att det fanns anledning att minska detta utrymme?

Min andra följdfråga är: När det gäller människor i civilt arbete – och när det alltså inte finns några egentliga säkerhetsintressen att bevaka – vad finns det över huvud taget för anledning att utsätta oförvitliga medborgare i dessa civila funktioner för personligt kränkande former av hemliga undersökningar? I ett flertal fall har dessutom dessa undersökningar bevisligen lett till att människor har förlorat sina arbeten, och det har över huvud taget inte kunnat redovisas för dem varför de har förlorat sina arbeten. Det klassiska exemplet gäller snickaren vid ett marinmuseum. Jag vill fråga justitieministern uttryckligen och konkret: Vilka säkerhetsintressen är berörda av huruvida en snickare vid ett marinmuseum har den ena eller andra politiska åsikten?

Vidare vill jag fråga: Vad är det för sorts åsikter som skall göras till föremål för denna okontrollerade procedur? Gäller det en form av åsiktsbrott? Vad är det som skall vara så farligt att man inte kan vara snickare vid ett marinmuseum? Är inte detta en absurd praxis, en absurd och kränkande form av kontroll och övergrepp mot medborgarna? Anser justitieministern att t. ex. fallet med snickaren är en illustration till att det behövs en kraftig inskränkning, en koncentration av personkontrollen till verkligt relevanta tjänster, och att personkontrollen och bedömningen av den anställdes lämplighet inte skall gå efter politiska åsiktslinjer med inriktning åt ett speciellt håll, som det ju här är fråga om? Överbefälhavaren – eller vem som helst i den militära hierarkin – kan ju fritt umgås med NATO-officerare utan att detta anses på något sätt beröra svenska säkerhetsintressen.

Anf. 9 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! På frågan varför man nu har ökat antalet skyddsklassade myndigheter är bara att svara att man fullföljer de principer som vi har haft, intill dess omprövningen är färdig. Och den är, som jag nämnde, på gång. Syftet med omprövningen är att vi skall minska antalet skyddsklassplacerade tjänster.

Här är inte platsen att gå in på ett enskilt fall. Det är alldeles självklart att grunden till att vi har skyddsklassplacering är rikets säkerhetsintressen – konstigare är det inte. Sådana föreligger också vid civila myndigheter. Övriga kommentarer till dessa frågor tror jag inte behövs.

Anf. 10 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det återstår alltså att se huruvida flera års utvidgning av det skyddsklassade området nu verkligen kommer att åtföljas av en minskning av detsamma. En sådan minskning skulle ju då i bästa fall föra tillbaka tillståndet till vad det var före 1973 – och det är icke någon verklig minskning. Nu har jag emellertid den misstanken att det inte blir så särskilt mycket av detta. Men denna fråga kan vi kanske lämna för dagen; den får vi återkomma till.

Låt mig ånyo få påpeka något som vi från vpk:s sida finner i varje debatt

*Om förbud i vissa
fall att bära livs-
farligt vapen*

när vi tar upp sådana här frågor. Under hela enkammarriksdagens tillvaro har alla ansvariga statsråd, som vi har ställt sådana här frågor till, vägrat att ens diskutera eller kommentera lämpligheten av de kriterier som uppenbarligen ibland skyntar fram när det läcker uppgifter från dessa hemliga och okontrollerbara undersökningar.

Jag hade för inte så länge sedan på den avdelning inom civilförvaltningen där jag arbetade en mig underställd person som var anställd. Han blev föremål för en sådan här säkerhetskontroll. Det meddelades naturligtvis inte mig som hans chef, utan det gjordes bakom min rygg. Jag fick under hand veta att orsaken angavs vara att man hade upptäckt att hans gamle far prenumererade på vänsterpartiet kommunisternas tidning Ny Dag. Så nog finns det ibland, tycker jag, anledning för en justitieminister att fråga sig om själva kriterierna för bedrivande av personkontroll i det här landet är särdeles lämpliga och om inte en radikal ändring av dessa borde ske.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på fråga 1981/82:179 om förbud i vissa fall att bära livsfarligt vapen

Anf. 11 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Gunnel Jonäng har – under hänvisning till att många ungdomar bär knivar och andra livsfarliga vapen på sig – frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder häremot, eventuellt i form av ett förbud att i vissa fall bära kniv och liknande vapen.

När den aktuella frågan senast behandlades i riksdagen, utgick justitieutskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande (JuU 1980/81:33) från att den skulle komma att prövas bl. a. av den projektgrupp för utredning och förslag till åtgärder mot våldsbrott som rikspolisstyrelsen tillkallade år 1979. Gruppen avser också enligt vad jag har inhämtat att ta fram underlag för en bedömning i vad mån det behövs en vidgad rätt att ingripa mot omotiverade innehav av knivar. Rapporten väntas bli klar senare i år. När den föreligger kommer jag att överväga om särskilda åtgärder bör vidtas och vilken form dessa i så fall bör ges. Visst förberedande arbete bedrivs sedan en tid tillbaka inom justitiedepartementet. Bl. a. har underlag samlats in till belysning av hur man har löst problemet i vissa främmande länder.

Man måste emellertid ha klart för sig att svåra gränsdragningsproblem och svårigheter att kontrollera efterlevnaden uppkommer, om man överväger ett mer eller mindre långtgående förbud mot att inneha kniv. Det torde sålunda av både principiella och praktiska skäl saknas möjlighet att generellt förbjuda att knivar innehas exempelvis på allmän plats. Tendensen att använda kniv vid brott mot person, t. ex. vid rån och misshandel, är dock oroande. Denna utveckling måste man naturligtvis väga in i bilden när man bedömer frågan.

Gunnel Jonängs fråga avser också andra livsfarliga vapen. Jag utgår från

att frågan inte gäller skjutvapen, som ju här i landet är underkastade en i ett internationellt perspektiv mycket sträng reglering, utan att Gunnel Jonäng tänker på vissa farliga brottsverktyg som på senare tid har nämnts i den allmänna debatten. När det gäller dessa kan jag helt kort nämna att innehav av s. k. karatepinnar i rättspraxis under vissa förhållanden har bedömts som förberedelse till misshandel. Ett annat omtalat vapen som brukar benämnas shurik – en taggig plåtbricka som kan användas som kastvapen – får enligt beslut av konsumentombudsmannen inte marknadsföras och har såvitt jag vet inte heller förekommit i praktiken här i landet. Vapen av detta slag torde i den mån de anträffas kunna beslagtas och förklaras förverkade som typiska brottsverktyg med stöd av 36 kap. 3 § brottsbalken, oavsett om brott föreligger i det särskilda fallet eller inte. Här föreligger alltså inte samma problem som beträffande knivarna, men mycket talar naturligtvis för att eventuella åtgärder på området bör få en generell inriktning.

Anf. 12 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga.

Jag har kanske en annan uppfattning än justitieministern, åtminstone när han säger att det skulle saknas möjligheter att generellt förbjuda att bära kniv exempelvis på allmän plats. Det är uppenbart att det kan bli gränsdragningsproblem, men jag anser att det är möjligt att klara dem.

Vi har en berättigad motvilja i vårt land mot förbud och betraktar förbud som inskränkningar i den personliga integriteten.

Ett förbud att bära kniv kan också ses som ett misstroende mot ungdomen i allmänhet – att de inte klarar av att bära kniv och handskas med kniv.

När jag talar om knivförbud ser jag det emellertid på ett annat sätt – som en fråga om solidaritet. Det är naturligtvis ett ingrepp i den personliga integriteten, men det viktiga är motivet bakom ett förbud som detta, och motivet skulle ju vara att skydda ett antal ungdomar. Det är helt enkelt, som jag ser det, en fråga om solidaritet.

Det helt övervägande antalet ungdomar och vuxna har inte några problem med knivar. Men om det finns ett litet antal människor som på grund av att de bär kniv med sig kan tillfoga andra människor skada, ja, rent av döda, då måste vi andra vara beredda på inskränkningar för oss själva för att hjälpa, stödja och skydda dessa människor.

Jag tror inte att ungdomar som går ut en kväll med kniv på fickan har för avsikt att skada eller döda. Men uppenbarligen uppstår situationer där man tappar kontrollen över sig själv, t. ex. i samband med alkohol och narkotika. Man kan då åstadkomma svåra skador, och det har på senare tid som bekant också inträffat dödsfall på grund av knivhugg. Detta innebär sorg och svårigheter för de skadade och deras anhöriga, men det innebär också skador för livet för den som utför dådet.

Knivförbud är inget nytt i nordisk och europeisk lagstiftning. Finland har lag om knivförbud. Danmark har lagstiftning angående springstiletter samt slag- eller stötvapen som knogjärn, batonger o. d. men undantar dolk och

Nr 56

Måndagen den
11 januari 1982

*Om förbud i vissa
fall att bära livs-
farligt vapen*

*Om förbud i vissa
fall att bära livs-
farligt vapen*

kniv. I Norge kommer ändringar att föreslås i vapenlagen som hänför sig just till stickvapen och batonger. Enligt engelsk lag är det förbjudet att vid offentlig tillställning medföra något slag av angreppsvapen. Spanien har också lagstiftning om knivförbud.

Det är således i många länder som man har funnit det befogat med lagstiftning, och det är alltså ingen ny form av lagstiftning.

Anf. 13 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr taiman! Jag vill först säga – och jag vill understryka det – att jag är djupt medveten om de här problemen.

Jag tror själv att det kan finnas fog för en vidgad rätt att inskrida mot omotiverade innehav av knivar i vissa sammanhang. Det skulle alltså inte vara fråga om ett knivförbud utan om en rätt för polisen att i vissa situationer – när vederbörande person är berusad eller narkotikapåverkad eller befinner sig i en allmänt sett farlig situation – ta hand om knivar och andra liknande vapen. En sådan befogenhet skulle man också eventuellt kunna utsträcka till andra fall.

Det finns uppenbarligen svåra gränsdragningsproblem om man vill begränsa rätten att bära kniv. Det räcker med att peka på att det finns en rad situationer där det är fullt naturligt och godtagbart att bära kniv. Vissa yrkesgrupper bör t. ex. ha rätt att bära kniv även på allmän plats.

Vi vet att det finns förbud i andra länder. Vi har studerat det finska förbudet, som de facto tillämpas så att polisen tar ifrån berusade personer deras knivar – men mycket längre går man inte.

Det är sådana situationer – och kanske ännu mer utvidgade – som jag tror att man kan syfta till att komma åt i det fortsatta utredningsarbetet här i landet.

Anf. 14 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för detta klarläggande. Jag tycker att det nu var en mer positiv inställning från justitieministerns sida, och det uppskattar jag. Det som måste diskuteras är vilka vapen som skall tänkas ingå i ett förbud. Stockholms polismän har arbetat med den här frågan. De har efterlyst en lagstiftning, och de anser att lagen skall omfatta knivar och andra farliga vapen, dvs. dolk, stilet, bajonett eller motsvarande vapen. Dessutom menar de att lagen även bör gälla tillhyggen som är avsedda att skada annan, t.ex. fjäderbatong, knogjärn och tillhyggen tillverkade av metallrör och kätting.

Jag inser självfallet också att det kan vara svårt med avgränsningar, men de bör inte vara omöjliga att åstadkomma. Avgränsning bör göras så att vapen av den här typen inte får innehas på allmän plats, vid allmän sammankomst eller vid offentlig tillställning. Lagen bör inte gälla om godtagbara skäl för innehav föreligger, t. ex. – som justitieministern sade – om vederbörande behöver kniv i arbetet. Man har alltså denna typ av lagstiftning i Finland, och enligt upplysningar som jag har inhämtat anser man att den har haft positiva effekter.

Också en arbetarskyddssynpunkt kan anläggas på den här frågan. För lärarnas och polismännens skull kan det vara befogat med någon form av lagstiftning.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellation 1981/82:91 om klarläggande beträffande immuniteten för främmande statsfartyg

Anf. 15 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! I en interpellation till mig har Allan Hernelius – med hänvisning till intrånget i svenskt inre vatten och svenskt militärt skyddsområde av den sovjetiska ubåten 137 – tagit upp frågan i vilken utsträckning främmande statsfartyg som i t. ex. underrättelsesyfte löper in i inre svenskt sjöterritorium och särskilt skyddade områden skall anses ha immunitet mot sedvanligt straffrättsligt förfarande. Allan Hernelius har frågat mig

1. om det är min uppfattning att ändrad lagstiftning i åtalsfrågan behövs, och

2. vilka åtgärder jag eljest avser att vidta i syfte att regeringen skall kunna ge klarläggande instruktioner för svenska myndigheter vid eventuellt senare liknande händelser.

En allmän grundprincip i folkrätten är att främmande statsfartyg, örlogsfartyg inbegripna, som med vederbörligt tillstånd inlöper i ett lands territorialhav, åtnjuter full immunitet, vilket innebär att landet i fråga inte kan göra sin jurisdiktion gällande över fartyget och dess besättning. Detsamma torde gälla statsfartyg som inkommer i en annan stats sjöterritorium på grund av nöd och i samband därmed iakttar de förpliktelser som traditionellt åvilar nödställda fartyg. Den angivna principen anses gälla även för statsfartyg som utnyttjar sin rätt till "oskadlig genomfart" genom en främmande stats territorialhav. För svensk del gäller att sådan genomfart skall ha föregåtts av anmälan på diplomatisk väg enligt tillträdeskungörelsen (1966:366).

Även om den folkrättsliga doktrinen inte ger helt klar vägledning då det gäller örlogsfartyg som illegalt har kommit in på en främmande stats territorium, torde det förhålla sig så att immuniteten inte därigenom går förlorad utan vidare. De instruktioner som gäller för den svenska försvarsmakten innebär också att exempelvis visitering eller liknande åtgärder normalt inte kommer i fråga i sådana fall. Fartyget skall i stället avvisas – med vapenmakt om det är nödvändigt – och i den mån kriminell eller annars otillåten verksamhet har förekommit skall detta påtalas hos befälhavaren eller på diplomatisk väg.

Om emellertid ett statsfartyg grovt kränker en annan stats territorium, talar både folkrättsliga principer och internationell sedvänja för att den stat som har blivit kränkt inte är skyldig att till alla delar respektera immuniteten.

Nr 56

Måndagen den
11 januari 1982

*Om klarläggande
beträffande immu-
niteten för främ-
mande statsfartyg*

Måndagen den
11 januari 1982

*Om klarläggande
beträffande immu-
niteten för främ-
munde statsfartyg*

Staten får i stället anses vara berättigad att, beroende på omständigheterna, häva immuniteten i större eller mindre utsträckning.

Den sovjetiska ubåtens intrång i svenskt inre vatten och militärt skyddsområde innebar ett åsidosättande av folkrättens fundamentala principer. Det var en kränkning av Sveriges suveränitet och territoriella integritet. Mot bakgrund av kränkningens grovhet och i synnerhet med hänsyn till att den utfördes med ett fartyg särskilt ägnat för underrättelseuppdrag ansåg den svenska regeringen det ligga inom ramen för dess suveräna rättigheter att undersöka vad som förorsakat den sovjetiska ubåtens intrång på svenskt område och vad den gjort där. Den svenska regeringen ansåg sig under dessa förhållanden ha rätt att åsidosätta den immunitet som vanligen tillerkänns statsfartyg.

När regeringen den 29 oktober förordnade att överbefälhavaren skulle genomföra en utredning om anledningen till och omständigheterna kring den aktuella kränkningen, innebar detta i enlighet härmed ett bemyndigande för överbefälhavaren att utan hinder av fartygets och besättningens immunitet vidta de åtgärder som var nödvändiga för att utredningen skulle kunna genomföras. Sådana åtgärder vidtogs också, bl. a. i form av inspektion av ubåten och utfrågning på ett svenskt örlogsfartyg av ubåtens befälhavare och en annan av officerarna.

Frågan om en stat som har blivit utsatt för en grov kränkning av nu aktuellt slag från ett främmande statsfartygs sida skall anses ha befogenhet att häva immuniteten för fartyget och dess besättning även mot straff- och processrättsliga åtgärder är något mera svårbedömd. Min egen uppfattning är att en stat i utomordentliga situationer får anses ha denna rätt och att det ankommer på dess regering att, under hänsynstagande till utrikespolitiska och folkrättsliga faktorer, i det konkreta fallet bedöma om en så kraftig åtgärd är av nöden. Konsekvenserna av ett motsatt synsätt skulle, som också framhålls i interpellationen, inte vara acceptabla.

En slutsats för svensk del av detta synsätt skulle bli att åklagare och polismyndigheter har att respektera den straff- och processrättsliga immuniteten intill dess att regeringen beslutar att häva denna immunitet. Enligt 2 kap. 7 § brottsbalken gäller nämligen för rättsväsendets myndigheter att de begränsningar som följer av allmänt erkända folkrättsliga grundsatser skall iakttas i fråga om svensk lags tillämplighet och svensk domstols behörighet. Jag vill emellertid genast säga att den ståndpunkt som jag sålunda anser vara den riktiga ingalunda är höjd över varje diskussion.

I det nu aktuella fallet ansåg sig regeringen inte böra meddela något beslut om att häva immuniteten i större utsträckning än som behövdes för att överbefälhavarens utredning skulle kunna genomföras. När det inom ramen för denna utredning aktualiserades att utfrågning av befälhavaren och en annan av officerarna skulle ske ombord på ett svenskt örlogsfartyg och att dessa alltså skulle lämna sitt eget fartyg, förutsatte man från den sovjetiska ambassadens sida att officerarna därvid skulle garanteras immunitet. Regeringen förklarade med anledning härav i beslut den 2 november att de

sovjetiska officerarnas personliga immunitet inte skulle hävas i anslutning till utfrågningen.

Som framhålls i interpellationen har affären med den sovjetiska ubåten rest flera frågor av säkerhetspolitisk natur med betydelse för framtiden. De rättsliga frågor som jag här har varit inne på tillhör inte de minst väsentliga. Även om det är min uppfattning att affären från rättslig synpunkt har handlagts alltigenom korrekt på svensk sida, anser jag att rättsläget på området bör belysas ytterligare. Befogenheterna och handlingsramarna för de olika organ som kan få befattning med en incident av detta slag bör naturligtvis vara helt klarlagda, så att någon tvekan inte skall behöva uppstå i praktiken.

F. n. pågår inom utrikes- och försvarsdepartementen en allmän granskning av ubåtsaffären. Det är min avsikt att, sedan denna granskning har slutförts, ta ställning till i vilka former en närmare belysning av rättsläget bör ske. Huruvida någon ändrad lagstiftning behövs får prövas i det sammanhanget.

Anf. 16 ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! För svaret ber jag att få tacka. Jag vill gärna tillägga att justitieministern icke kan lastas för att svaret lämnas så sent – interpellationen framställdes den 1 december – utan anledningen härtill är förhinder vid ett tidigare tillfälle från min sida.

I fråga om svarets innehåll kan först vissa delar, om vilka enighet råder, lämnas därhän, och där finns alltså ingen anledning till diskussion. Främmande statsfartyg, örlogsfartyg inbegripna, som lovligen inlöper i ett lands territorialområde, åtnjuter immunitet, liksom fartyg som inkommit på grund av nöd eller som utnyttjar rätt till oskadlig genomfart och iakttagelse av föreskrifter i det sammanhanget.

Är vistelsen inom ett annat lands område utan tillstånd eller eljest illegal, kan fartyget i första hand avvisas. Misstag eller förbiseende anses icke omedelbart upphäva immuniteten vid dylik mindre kränkning.

Men vid en kränkning av annan art, grov kränkning, blir läget ett annat. Enligt dagens svar är då den kränkta staten icke skyldig "att till alla delar" respektera immuniteten. Staten är då berättigad att "häva immuniteten i större eller mindre utsträckning", säger justitieministern. Därmed har han, synes det, överflyttat ansvaret från åklagarmyndigheten i vad det gäller den straff- och processrättsliga sidan till regeringen. Har detta stöd i *gällande* lagstiftning? Här finns plats för ett första frågetecken. Åklagarmyndigheten är bunden av åtalsplikt och kan därvid inhämta råd från riksåklagaren. Men skall myndigheten, som den rådgivande instansen anser, därvid utgå från en fartygets straff- och processrättsliga immunitet? Riksåklagarens bedömning skall här icke vidare behandlas; den är efter anmälningar f. n. under prövning i såväl JK- som JO-ämbetena, och utlåtande från dessa instanser är att vänta inom kort. Någon otvetydig folkrättslig regel tycks icke finnas – meningarna är delade. Svensk lag säger intet. Praxis saknas. Enligt våra bestämmelser

Nr 56

Måndagen den
11 januari 1982

*Om klarläggande
beträffande immu-
niteten för främ-
mande statsfartyg*

Måndagen den
11 januari 1982

*Om klarläggande
beträffande immu-
niteten för främ-
mande statsfartyg*

bör dock immunitetsfrågan i första hand avgöras av domstol, i sista hand av högsta domstolen.

Det är av intresse att i immunitetsfrågan en annan uppfattning – som går ett steg längre – också hävdas av folkrättsexperterna. I en artikel av en medarbetare vid det berömda Max-Planck-Institutet i Heidelberg hävdar denne – i Frankfurter Allgemeine Zeitung den 6 november 1981 – att varje stat har rätt att tillvarata sina egna säkerhetsintressen och att värja sig mot spioneri. Av svensk brottsbalk kan man entydigt sluta sig till att det gäller för straffbara handlingar på utländska fartyg i svenska territorialvatten, säger han. Även den norske riksadvokaten hävdar – i Aftenposten den 28 december 1981 – att om kriminella förehavanden tas upp på diplomatisk väg, innebär detta icke att man är avskuren från att inleda straffrättsliga förfaranden.

Dessa inlägg synes böra tolkas så, att den immunitet som i och för sig tillerkänns statsfartyg sätts ur kraft vid grov kränkning såsom spioneri. I svaret antyder justitieministern att han har sympatier för att en stat i utomordentliga situationer skall ha denna rätt och att det ankommer på regeringen att i det konkreta fallet bedöma situationen samt att under hänsynstagande till utrikespolitiska och folkrättsliga faktorer avgöra vilka åtgärder som är av nöden.

Onekligen ligger det något i detta de lege ferenda – när lagen göres – även om flexibiliteten då kan bli *för* stor. Men ny lagstiftning torde då krävas, eftersom 2 kap. 7 § brottsbalken endast talar om begränsningar i svensk lags tillämpning och svenska domstolars behörighet som följd av "allmänt erkända folkrättsliga grundsatser". I detta fall finns icke allmänt erkända grundsatser. Skall man tala om en förhärskande mening bland experterna, torde det snarare vara att immuniteten upphävs för statsfartyg vid grov kränkning, t. ex. spioneri – onekligen en klar och enkel regel med säkerligen betydande preventiva effekter.

En annan fråga uppkommer i sammanhanget. Regeringen fattade under de aktuella veckorna olika beslut, delvis efter överläggningar med Sovjetambassaden i Sverige i fråga om ubåt 137. Dels uppdrogs åt överbefälhavaren att färdigställa undersökning, därvid inbegripet förhör och inspektion samt ett partiellt upphävande av immuniteten, dels garanterades i ett beslut den 2 november, vars ordalydelse jag icke tagit del av, immunitet för de sovjetiska ledarna på båten och officerarna. Hade regeringen befoget här till? Hur var det beslutet formulerat? Innebar det att immuniteten hävdades, eller innebar det att immuniteten på annat sätt sattes ur kraft?

Frågan gäller då vad som förevarit. I dagens läge är det väsentliga emellertid att se på framtiden. Vad händer vid en eventuell ny ubåtsaffär? Sådana kan som bekant icke uteslutas med hänsyn till uttalanden i sovjetisk fackpress.

Under inga förhållanden får den uppfattningen spridas inom eller utom landet att främmande statsfartyg utan minsta svensk sanktion gällande båten eller dess ledning skulle kunna lämna svenskt vatten även om grov kränkning av svenska säkerhetsintressen kan konstateras föreligga, t. ex. genom det

olovliga uppehållets längd, bristfälliga eller missvisande uppgifter, oriktiga påståenden eller otillförlitligheten i granskade skeppshandlingar.

Man brukar säga att juridik är sunt förnuft omsatt i praktiken. Om detta skulle gälla även för folkrätten är det tydligt att en sådan tillämpning skulle stå i strid med det sunda förnuftet. Den har heller veterligen icke tillämpats i de senaste aktuella internationella fallen. Att Sovjetunionen i sin not till Sverige av den 11 december 1981 förfäktar en annan mening är icke överraskande, ehuru knappast konsekvent, bl. a. med tanke på Powersaffären.

Ny lagstiftning i Sverige på detta område har från olika håll begärts, bl. a. numera av riksåklagaren. Andra har föreslagit att en särskild expertkommission skall tillsättas för att utreda frågan. Justitieministern säger sig i sitt försiktiga svar – försiktighet anstår ju en justitieminister – komma att ta ställning härtill när nu pågående granskning av rättsläget på området ytterligare belysts, varvid också behovet av ändrad lagstiftning får prövas. Detta är tillfredsställande, och syftet med min interpellation är därmed uppnått.

Enligt min mening är det självklart att en sådan granskning och prövning bör ske efter vad som inträffat och då, enligt mängas åsikt, vår folkrättsliga beredskap visat sig icke vara till fyllest.

Lika självklart är att kommande avgöranden och beslut i denna del bör ges betydande publicitet, såväl i förhållande till våra egna myndigheter och vår egen opinion som till omvärlden. Det måste stå klart – och här vilar ett ansvar på rättsvårdande myndigheter – att Sverige med alla resurser ämnar hävda vår överhöghet över svenskt territorium. Där får icke ges plats för minsta tvekan!

Anf. 17 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! Först vill jag verkligen instämma i vad herr Hernelius sade sist: Det får inte råda någon tvekan om att vi i varje läge är beredda att försvara vårt territorium och hävda vår självständighet. Därom är vi fullständigt överens.

Vidare sade herr Hernelius – och det håller jag med om – att juridik bör stå nära det sunda förnuftet. Jag vill gärna säga att den uttolkning av de folkrättsliga principerna som regeringen här gjort enligt min uppfattning i stor utsträckning överensstämmer med sunda förnuftet. Det gäller särskilt beträffande den diskuterade frågan, om det är regeringen eller domstol som skall ta ställning till immuniteten. I ett sådant läge som det var fråga om i det här fallet har frågan så betydande utrikespolitiska konsekvenser att jag tycker att det är rimligt att det är regeringen som fattar ett sådant beslut. Jag förstod att också herr Hernelius de lege ferenda hade den uppfattningen. Jag är av den uppfattningen – även om jag är medveten om att den kan diskuteras – att det även gäller de lege lata.

Vidare frågades det om innebörden i det beslut som regeringen meddelade den 2 november rörande kaptenen och den andre officeren på båten, när de skulle förhöras på det svenska örlogsfartyget. I det beslutet förklarar

Nr 56

Måndagen den
11 januari 1982

*Om klarläggande
beträffande immu-
niteten för främ-
mande statsfartyg*

*Om klarläggande
beträffande immu-
niteten för främ-
mande statsfartyg*

regeringen att de sovjetiska officerarnas personliga immunitet inte skulle hävas i anslutning till utfrågningen. Detta skulle genom överbefälhavarens försorg på lämpligt sätt tillkännages för dem. Innebörden av beslutet är alltså att man förklarade sig icke avse att häva den immunitet som man fortfarande ansåg att de hade vid det tillfället.

Anf. 18 ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag konstaterar att justitieministern i fråga om regeringens befogenheter beträffande immunitetsproblemet gjorde åtskillnad mellan de lege lata, given lag, och de lege ferenda, lag som är under utarbetande, vilket också är nödvändigt att göra. Vad jag talade om var emellertid tillämpningen av gällande lag. Här kan man verkligen fråga sig om inte en domstol hade varit behörig att göra den bedömningen, i sista hand då högsta domstolen.

I den andra frågan, där justitieministern nu meddelar att immuniteten hävdades för vederbörande ryska officerare, kvarstår naturligtvis frågan om regeringen hade behörighet och befogenhet därtill. Den frågan kan prövas i annat sammanhang. Jag vet att det finns något som heter abolitionsinstitutet, men det var det inte fråga om här. Här gällde det en regeringsåtgärd av annat slag.

En förhoppning är att den tekniska utvecklingen skall möjliggöra för svenska marinen och svenska försvaret att på annat sätt än som hittills skett tvinga upp ubåtar ur djupet, tvinga dem att visa sin nationalitet. Föreslagna nya medel är andra typer av sjunkbomber samt ljudbärande appliceringar på båten i fråga, vilka skall röja båten. Den förhoppningen hyser vi, och vi hoppas att regeringen – detta faller inte under justitieministerns domvärjo – gör allt för att ge det svenska försvaret en tidsenlig utrustning. En sådan utrustning är så mycket mer på sin plats som det av artiklar i den sovjetiska militära fackpressen har framgått att man på visst sätt betraktar svensk skärgård som ett övningsområde för ubåtar.

Här finns ingen plats för undfallenhet. Det gläder mig att justitieministern delar den uppfattningen. Jag är inte överraskad över det.

Anf. 19 Justitieministern CARL AXEL PETRI:

Herr talman! För att missförstånd inte skall uppstå vill jag bara påpeka att genom beslutet den 2 november beslöt man att icke häva immuniteten. Innebörden av beslutet var alltså att de två sovjetiska officerarnas immunitet icke hävdades. Vissa immunitetsbegränsande åtgärder vidtogs enligt min mening av regeringen, bl. a. genom det uppdrag den lämnade åt överbefälhavaren att verkställa undersökning av ubåten.

Anf. 20 ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Då kvarstår frågan om det inte borde ha varit en domstol och icke regeringen som skulle ha fattat ett sådant beslut.

Anf. 21 HADAR CARS (fp):

Herr talman! I ubåtsaffären, som inom regeringen närmast handlades av utrikesminister Ola Ullsten, ägde ett nära samråd rum med oppositionsledarna Olof Palme och Ulf Adelsohn. Enigheten om handläggningen föreföll också vara total. Jag erinrar om det uttalande som Ulf Adelsohn gjorde den 5 november, där han sade:

”Handläggningen av ubåtsaffären har skett under brett samförstånd mellan regeringen, moderata samlingspartiet och socialdemokraterna. Det är av stort värde att enigheten varit bred kring de beslut som fattats.

Gränskränkningen är också en nationell angelägenhet som illa lämpat sig för partipolitiska hänsynstaganden. Att vi i denna situation har kunnat samlas kring ett fast och konsekvent uppträdande är ett gott bevis på den svenska neutralitetspolitikens trovärdighet.”

Detta sade alltså Ulf Adelsohn den 5 november.

Jag vill inte hårdra skillnaderna i nyanserna i det uttalande han gjorde den 14 november, men där sade han: ”När detta pågick ansåg vi moderater att det var utomordentligt väsentligt att Sverige utåt visade på den nationella enighet som är en förutsättning för vår utrikes- och säkerhetspolitiska trovärdighet.” Möjligen kan man peka på ordet *pågick*.

Det finns en del saker, bl. a. i uttalanden och i den interpellation som Allan Hernelius har framställt, som ger intryck av att man från moderata samlingspartiets sida visserligen var med och deltog i samrådet och ställde sig bakom regeringens handläggning, men att man i grunden kanske ändå hade hanterat frågan annorlunda om man själv hade haft det direkta ansvaret inom regeringen. Jag tycker inte det är bra om man dels skapar ett intryck av att man är med, dels försöker markera att man egentligen hade velat driva saken mycket hårdare än vad regeringen gjorde.

Justitieministern sade i sitt interpellationssvar: ”— det är min uppfattning att affären från rättslig synpunkt har handlagts alltigenom korrekt på svensk sida —”. Jag vill därför ställa frågan: Instämmer Allan Hernelius i det uttalande som justitieministern har gjort? Gör han det så är det bra. Om inte bör han ställa sig upp och säga detta. Annars bör han sitta i båten.

Anf. 22 ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Hadar Cars har berört två frågor.

Först och främst har han lämnat kammaren den upplysningen att ubåtsaffären i regeringen handlades av utrikesministern. Det kanske var en upplysning för många av oss, som trodde att *hela* regeringen deltog, med statsministern som ledande aktör på området, även om ärendet närmast föll under herr Ullstens departement.

Det andra herr Cars har bidragit till debatten med är att uttala sig i den riktningen att det inte vore bra med någon partipolitisk diskussion i denna fråga. Han har också ställt en direkt fråga till mig, om jag delar uppfattningen att regeringen handlagt denna fråga på ett kompetent sätt – den åsikt som justitieministern deklarerade i svaret.

Jag vill svara herr Cars, att om det är någon som har dragit in partipolitiken

Nr 56

Måndagen den
11 januari 1982

*Om klarläggande
beträffande immu-
niteten för främ-
mande statsfartyg*

*Om klarläggande
beträffande immu-
niteten för främ-
mande statsfartyg*

i detta ärende, så är det herr Cars. Min interpellation hade inget partipolitiskt syfte. Den innebar ett försök till klarläggande av invecklade juridiska begrepp. Hur svåra dessa begrepp är framgår inte minst av justitieministerns svar, som ju är späckat med reservationer – mycket förståeliga sådana – i fråga om den rättsliga innebörden av det ena eller det andra slaget. Om någon vill dra in partipolitik är det alltså herr Cars och inte jag.

Min avsikt var att få till stånd en öppen och fri diskussion i frågor som hör till detta ärende – en diskussion som kan vara behövlig med tanke på framtiden. För det är inte minst framtiden vi tänker på. Hur skall vi i fortsättningen bete oss när ubåtar kommer in i våra farvatten?

Anf. 23 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Det måste bara vara för Allan Hernelius som det var en nyhet att det var utrikesministern som inom regeringen närmast handlade den här frågan.

Sedan ställde jag en fråga till Allan Hernelius. Den lydde: Delar Allan Hernelius den uppfattning som justitieministern ger uttryck för i dag och som konkret lyder: "– – det är min uppfattning att affären från rättslig synpunkt har handlagts alltigenom korrekt på svensk sida – –"? Kan herr Hernelius svara klart och entydigt: jag delar den uppfattningen, eller jag delar den inte – och försöka låta bli att med olika kringgående rörelser undvika att svara på en konkret ställd fråga?

Delar Allan Hernelius justitieministerns uppfattning, eller gör han det inte? Kan jag få ett svar på den frågan?

Anf. 24 ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag skulle vilja ge herr Cars det beskedet att jag icke tänker låta förleda mig till sådana partipolitiska exkursioner som förekommer i tidningen Expressen, där det bl. a. talats om samlingsregering på Floragatan under Ola Ullstens ledning. Sådana uppgifter får helt och hållet stå för tidningens och dess informatörers räkning.

Som svar på herr Cars direkta fråga vill jag säga att jag delar den meningen att denna fråga handlagts på ett i stort sett kompetent sätt. Men jag vill tillägga att jag till behandlingen, med tanke på framtiden, fogar frågetecken i väsentliga hänseenden – frågetecken som inte minst justitieministern har rest i sitt svar.

Anf. 25 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Vi kan konstatera att herr Hernelius använder formuleringen "på ett i stort sett kompetent sätt". Jag vore tacksam om Allan Hernelius inför kammaren ville redovisa på vilka punkter han ansåg att regeringens handläggning inte var kompetent.

Anf. 26 ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Om Hadar Cars tror att han är förhørsledare i kammaren, har han misstagit sig. Hans ställning är en helt annan – han fungerar som ledamot av kammaren.

Anf. 27 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag måste konstatera att herr Hernelius uttrycker en viss tveksamhet om regeringens handläggning av affären. Det står såvitt jag begriper i strid mot vad hans partiledare sade i uttalandet den 5 november. Jag tycker att det är beklagligt att herr Hernelius inte vill redovisa på vilka punkter han anser att regeringens handläggning inte har varit kompetent.

Anf. 28 ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Herr Cars fortsätter med att göra detta till en partipolitisk träta, i strid mot vad alla andra tycks och bör anse. Ingen annan har försökt lägga denna fråga till grund för en partipolitisk träta, men herr Cars fortsätter att agera på ett vis som ådagalägger att han är benägen att göra det. Vilket skäl han har vet jag inte. Jag förstår därför inte varför han agerar på detta sätt. Han måste ha för mig helt fördolda partipolitiska skäl för det.

Anf. 29 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Mitt skäl är mycket enkelt. Inom moderata samlingspartiet förekommer allför ofta en strävan att dels verka som om man är för det som regeringen gör, dels däremellan söka misstänkliggöra det sätt på vilket regeringen handlägger frågorna. Jag tycker att Allan Hernelius genom sin interpellation väl anslutit sig till det sättet att hantera ärenden inom moderata samlingspartiet. Därför tycker jag att det är bra att man konkret visar på ambivalensen i det sätt på vilket moderata samlingspartiet stundtals uppträder. Det är det som jag har försökt göra nu, och jag tror att den tendensen här har blivit i alla delar klarlagd.

Anf. 30 ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Om Hadar Cars tror att han övertygande och till alla delar har visat på en viss ambivalens inom moderata samlingspartiet, får det stå helt för hans egen räkning. Jag är icke beredd att ansluta mig till något sådant konstaterande.

Jag vill tillägga att det icke är jag som har försökt göra partipolitik av denna fråga. Herr Cars får gärna fortsätta ett par timmar till med detta replikskifte, men det kommer inte att föranleda mig att ändra min ståndpunkt. Jag kan inte finna något skäl för att min interpellation skall betraktas som partipolitisk. Den är i själva verket närmast juridisk, och den har inriktning på framtiden.

Anf. 31 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag konstaterar att Allan Hernelius nu inte bara talar för sig själv utan även för moderata samlingspartiet när han konstaterar att detta

Nr 56

Måndagen den
11 januari 1982

*Om klarläggande
beträffande immu-
niteten för främ-
mande statsfartyg*

Nr 56

Måndagen den
11 januari 1982

Meddelande om interpellationer

parti uppenbarligen inte ställer sig bakom alla delar av handläggningen av ubåtsfrågan. Det är ytterligare ett intressant påpekande, herr talman.

Anf. 32 ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Om herr Cars vore mer insatt i riksdagsarbetet, skulle han kanske ha noterat att alla talare i kammaren yttrar sig för egen del och inte å sitt partis vägnar, om det senare inte särskilt markeras.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Bordlades

Proposition och skrivelse

1981/82:100 med förslag till statsbudget för budgetåret 1982/83

1981/82:103 med överlämnande av 1982 års kommittéberättelse

13 § Anmälades och bordlades

Propositionerna

1981/82:74 om enklare mönstring av sjömän

1981/82:78 om vissa yrkestrafikfrågor

1981/82:83 om ändring i vallagen (1972:620), m. m.

1981/82:90 om anställningsskyddet i statliga tjänster, m. m.

1981/82:101 med förslag om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budget-
året 1981/82

14 § Talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle propositionerna 100 och 101 sättas sist.

15 § Anmälades och bordlades

Motionerna

1981/82:161 av *Kerstin Anér* och *Ylva Annerstedt*

Användningen inom försvaret av Granhammars slott

1981/82:162 av *Olle Aulin* och *Göran Allmér*

Ett marint hemvärn

1981/82:163 av *Bertil Fiskesjö* och *Britta Hammarbacken*

Gränsvärden för kopparhalten i dricksvatten, m. m.

16 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 17 december

1981/82:107 av *Per Stenmarck* (m) till justitieministern om skatteprocessen:

Justitieombudsmannen (JO) har nyligen gjort en omfattande granskning av hela skatteprocessen. I denna betonas att omsorgen om rättssäkerheten gör att ärendena tar så lång tid att behandla att detta i sig skapar allvarliga rättssäkerhetsproblem.

Det äldsta ärende som JO funnit vid sin granskning gäller en skattskyldig som våren 1974 överklagade sin inkomsttaxering för 1973. Detta mål finns hos länsrätten i Stockholm.

Det allvarligaste är emellertid att detta ärende inte utgör något enstaka undantag. 48 000 ärenden överklagade till länsskatterätterna – vilka den 1 juli 1979 ombildades till länsrätter – är ännu inte avgjorda. Totalt fanns vid halvårsskiftet i somras 209 000 inte avgjorda ärenden vid länsrätterna. Därefter har tillkommit ca 100 000 överklaganden av den allmänna fastighetstaxeringen.

JO för fram allmänhetens reaktioner på skatteprocessen. Många människor fastnar i den långa hanteringen och ger helt enkelt upp. En sådan misstro mot delar av den offentliga sektorn får inte breda ut sig. Allmänheten måste ha tilltro till domstolarna och till deras sätt att arbeta, menar JO.

Länsrätternas ärendebalans blir för varje år allt sämre. Från länsrätterna själva är den vanligaste hänvisningen att man har ont om personal. Detta skall i sak inte bestridas. Men det måste också vara naturligt att i nuvarande statsfinansiella läge acceptera att den offentliga sektorn inte längre tillåts växa ohämmat. Ett problem torde också vara att vi saknar skattekunligt folk i den utsträckning som skulle vara nödvändigt.

Skattebetalarnas förening förde i en artikel i sin tidning *Sunt Förnuft*, nr 1 1981, fram en rad synpunkter. Man menade där att vad som behövs är "nya grepp, nya system och ett nytt tänkande. Det går inte att köra i de gamla spåren."

Föreningen hänvisar till konsumentförsäkringslagen, vilken gör försäkringsbolagen skyldiga att betala ut ersättning en månad efter det att bolaget fått in erforderliga uppgifter. Detta fungerar också vid flertalet försäkrings-skador med mindre belopp. Ett likartat system, menar Skattebetalarnas förening, bör kunna tillämpas vid skattemål. Man vill bl. a. tillsätta en skattereglerare med rätt att avgöra mål till den enskildes fördel på upp till 1 000 kr. Detta skulle sannolikt kraftigt minska ärendebalansen, därför att mer än hälften av alla skattemål gäller belopp som understiger 1 000 kr.

JO:s rapport innehåller inte enbart kritik. Bl. a. föreslås att de lokala skattemyndigheterna i enkla och otvistiga ärenden skall kunna rätta uppenbara sakfel utan att ärendena måste gå till länsrätten.

Ett vanligt problem för domstolar är att uppfylla både kraven på rättssäkerhet och kraven på snabbhet i behandlingen. JO:s kritik i det här fallet visar att om inte väntetiderna hos länsrätterna kan minskas, så innebär detta ett nytt hot mot rättssäkerheten.

Åberopande vad jag nu har anfört vill jag ställa följande frågor till justitieministern:

1. Vilka slutsatser drar justitieministern av den rapport som JO lagt fram?

2. Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att handläggningstiderna för taxeringsmål i länsrätterna skall kunna nedbringas till en rimlig nivå?

den 4 januari

1981/82:108 av *Hans Alsén* (s) till jordbruksministern om tidpunkten för förslag till riksdagen rörande dryckesförpackningar, m. m.:

Frågan om aluminiumburken som ett förpackningsalternativ för drycker tillverkade inom den svenska bryggeriindustrin har varit ett stridsämne under senare år. Genom tidigare borgerliga regeringars bristande förmåga att hantera denna viktiga miljö- och näringslivsfråga har stora problem uppstått för såväl företag som anställda inom bryggeriindustrin. Organisationer och enskilda personer med intresse för miljövärdsfrågor har också oroats av aluminiumburens miljöpåverkande effekter. Produktionen av aluminiumburkar pågår likväl för fullt vid PLM:s nybyggda fabrik i Malmö, som har ca 500 personer anställda.

På initiativ av den sittande jordbruksministern tillsattes en särskild utredningsman med uppgift att belysa problemställningarna kring dryckesförpackningarna. Vederbörande avlämnade i slutet av 1980 ett delbetänkande. Återvinning av dryckesförpackningar (Ds JO 1980:13). Betänkandet har varit föremål för remissbehandling, och regeringen har inför såväl vår- som höstsessionen 1981 aviserat en proposition i ärendet. Något regeringsförslag har dock ännu inte nått riksdagen, varför det med skäl kan hävdas att också denna fråga dras i den beryktade långbänken.

I massmedier har skymtat olika förklaringar till regeringens uppenbara handlingsförlamning i förhållande till riksdagen. Bl. a. sägs att förhandlingar har förts mellan PLM, bryggerierna och handeln för att finna former för ett fungerande retursystem. Någon officiell bekräftelse på detta eller några andra förklaringar till frågans försening har inte lämnats av jordbruksministern. Ej heller har det informerats om hur frågan om utvecklingen av ett bättre returglas har hanterats. Med andra ord är förpackningsfrågans läge, sett från riksdagens horisont, ännu i dag synnerligen oklart – detta trots jordbruksministerns tidigare löften om en så skyndsam behandling av frågan som möjligt.

Stark oro för hela bryggerinäringens framtida situation och därmed för de anställdas möjligheter till utkomst har i anledning av förpackningsfrågans handläggning signalerats från Livsmedelsarbetareförbundet. Dess förbundssekreterare Bert Ekström har kallat förpackningsfrågan för en ödesfråga. Han har bl. a. hävdat att en förutsättning för att man skall kunna rädda svensk bryggeriindustri är att man väljer returflaskan som dryckesförpackning.

Det är knappast överord att hävda att frågan om bryggeriindustrins förpackningslösningar direkt berör ett betydande antal företag och en stor grupp anställda inom såväl bryggeri- som förpackningsindustrin. Inte minst mot den bakgrunden är det beklagligt att regeringen inte förmått att lämna

förslag till riksdagen. Läggs därtill de i takt med burkproduktionens stora tillväxt kraftigt ökande miljöproblemen, ter sig situationen än mer allvarlig.

Mot bakgrund av mina tidigare interpellationer i denna fråga och med hänvisning till vad som här anförts vill jag fråga jordbruksministern:

1. Vad är anledningen till att regeringen ännu inte avlämnat någon proposition med förslag i fråga om dryckesförpackningar?

2. Hur ser jordbruksministern på de miljöproblem som uppenbarligen redan existerar med anledning av obefintliga återtagningssystem för aluminiumburkar?

3. Hur ser jordbruksministern på möjligheten att utveckla ett konkurrenskraftigt och ändamålsenligt returglas?

4. Finner jordbruksministern, med beaktande av förpackningsproblematiken, Livsmedelsarbetareförbundets oro för bryggeriindustrins framtid berättigad?

5. Har jordbruksministern tagit del av den finska regeringens förslag om tilläggsaccis på läskedrycker som förpackats i visst engångsemballage? Kan möjligen en sådan lösning bli aktuell i vårt land för att möta och bemästra de skilda problem som aluminiumburken med all sannolikhet kan skapa?

den 7 januari

1981/82:109 av Ivar Franzén (c) till industriministern om åtgärder mot viss marknadsföring av kärnvärmeverk:

Trots att riksdagen mycket klart har uttalat att kärnvärmeverk inte får byggas i Sverige, så bedriver Asea-Atom en intensiv marknadsföring av Secure kärnvärmeverk.

I väl tillrättalagda kalkyler redovisar Asea-Atom Secures överlägsenhet gentemot olje- och koleldade hervattencentraler. Man undviker helt jämförelse med t. ex. de mycket bränsleeffektiva värmepumparna. Det sägs inte heller ett ord om att praktiskt taget alla möjligheter till kraftvärmeproduktion spolieras om de större städerna satsar på Secure. Detta innebär att Secure endast kan användas samtidigt med en betydande produktion av kärnkraftsel.

Dagens uranpris baseras på "historiska" investeringar och är pressat av betydande överskott på uran, då kärnkraftsprogrammen drastiskt skurits ned världen över.

De svåra miljöproblemen vid uranbrytning har föranlett flera stater i USA och Canada att i lag förbjuda uranbrytning.

När "friskt" kapital skall satsas i den mycket miljökrävande uranbrytningen kommer troligen hög "riskränta" att krävas.

Då det vid den tidpunkten sannolikt kommer att finnas ett antal kärnkraftsanläggningar där kapitalkostnaden är helt fast och tillgången på bränsle är enda förräntningsmöjligheten, kommer marknadssituationen att vara utomordentligt gynnsam för kraftiga prishöjningar på uran. Att i det

Nr 56

Måndagen den
11 januari 1982

*Meddelande om
interpellationer*

längre perspektivet spekulera i att uranpriset kommer att vara väsentligt lägre än oljepriset är orealistiskt.

Framtida värmesystem måste ha mycket hög bränsleeffektivitet och i hög grad nyttja inhemsk, förnyelsebar energi. Kärnvärmeverk uppfyller på intet sätt dessa krav.

En satsning på kärnvärmeverk strider helt klart mot folkomröstningsresultatet och riksdagens uttalande samt uppfyller inte grundläggande krav på framtida värmesystem.

Med anledning av det anförda önskar jag ställa följande fråga till industriministern:

Är regeringen beredd att verka för att Asea-Atoms mycket ensidiga och mot riksdagens uttalande verkande marknadsföring av Secure upphör?

17 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 7 januari

1981/82:186 av *Margaretha af Ugglas* (m) till utrikesministern om humanitärt bistånd till befrielseströmmarna i Afghanistan, m. m.:

Det är nu två år sedan de ryska trupperna marscherade in i Afghanistan. Motståndet mot den av ryssarna stödda regimen är dock obrutet. Miljoner människor har tvingats lämna sitt land, och Pakistan har fått ta emot de flesta av dessa flyktingar.

Mot denna bakgrund hemställs att till utrikesministern få ställa följande frågor:

1. Vad har Sverige hittills gjort för att bistå de afghanska flyktingarna, och vilka ytterligare åtgärder är planerade?

2. Vad anser regeringen om möjligheterna att ge humanitärt bistånd till befrielseströmmarna i Afghanistan?

1981/82:187 av *John Andersson* (vpk) till industriministern om förfarandet vid avveckling av statliga företag:

NCB håller nu på att avveckla fabriken i Hörnefors i Västerbotten. Man säljer ut flisen, och tydligen skall även lagret av olja avyttras. Detta sker trots att centrala MBL-förhandlingar inte påbörjats.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till industriministern:

Avser industriministern att mot bakgrund av det anförda vidta några åtgärder?

1981/82:188 av *Sven Henricsson* (vpk) till kommunikationsministern om SJ:s vinterberedskap:

Den senare tidens järnvägstrafik kännetecknas av ständiga driftstörningar och omfattande tågförseningar. Ofta anges svåra väderleksförhållanden i form av snö och kyla vara orsaken.

Synar man förhållandena närmare, kan man emellertid iakttä en rad brister i SJ:s planering och vinterberedskap. Exempelvis synes snöröjning ske sporadiskt eller uppskjutas i det längsta med fastkörning i snö och motorhaverier som följd. Utrustningen är i många fall bristfällig med tanke på vinterförhållanden. Härtill kommer att den nödvändiga förmedlingen av information till allmänheten inte alls fungerar.

Vilka åtgärder tänker kommunikationsministern vidta för att förbättra SJ:s vinterberedskap, främst i form av bättre planering och ökade resurser?

den 8 januari

1981/82:189 av *Inga Lantz* (vpk) till kommunikationsministern om pendeltågstrafiken i Stockholmsområdet:

Pendeltågstrafiken i Storstockholmsområdet, som de senaste vintrarna konfronterats med mycket stora problem, har i vinter slagit bottenrekord. Vissa dagar går endast en fjärdedel av motorvagnarna i trafik på grund av den urusla beredskapen för snö och kyla. De vid det här laget mycket hårdade p-tågspassagerarna tvingas vänta i timmar för i bästa fall en ståplats på ett halverat tågsätt. Trängseln är outhärdlig. Informationen till trafikanterna är under all kritik. Ett flertal p-tågsstationer saknar dessutom inomhusytor.

Med anledning av det anförda vill jag till kommunikationsministern ställa frågan:

Vilka initiativ ämnar kommunikationsministern ta för att garantera rimliga förhållanden för resenärerna vid SJ:s pendeltågstrafik i Storstockholmsområdet?

1981/82:190 av *Hans Alsén* (s) till handelsministern om marknadsföringen av bröstmjölksersättningar:

Multinationella barnmatsföretags metoder för marknadsföring av bröstmjölksersättning i främst u-länder har varit föremål för berättigade och omfattande protester på skilda håll i världen.

Efter en intensiv opinionsbildning från olika organisationer och speciella aktionsgrupper har världshälsoorganisationen, WHO, antagit rekommendationer gällande marknadsföring av bröstmjölksersättning. Beslutet stöddes av 118 stater, och endast USA röstade emot. Rekommendationerna innebär bl. a. stopp för direktreklam, gratisprover och påtryckning av sjukvårdspersonal.

Det är i främsta rummet företaget Nestlé som varit föremål för kritik och olika slags aktioner i anledning av dess marknadsföringsmetoder. I Sverige har som ett led i dessa aktioner rekommenderats köpbojkott av Findus barnmat. Bojkotten är motiverad av att Findus ägs av Nestlé.

Svenska folkrörelser, bland dem Kooperativa konsumentgillesförbundet, bedriver en omfattande upplysnings- och kampanjverksamhet i dessa frågor. För att framgångsrikt kunna fortsätta denna viktiga verksamhet behövs tillgång till en svensk översättning av WHO:s internationella kod. Jag vill därför fråga:

Är handelsministern beredd medverka till att WHO-koden rörande marknadsföring av bröstmjölk ersättningar blir tillgänglig i svensk översättning?

den 11 januari

1981/82:191 av *Lennart Pettersson* (s) till kommunikationsministern om väderprognoserna i radio och TV:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att säkerställa att femdygnsprognoser om vädret även i fortsättningen kommer att redovisas i radio och TV?

1981/82:192 av *Linnea Hörlén* (fp) till försvarsministern om de totala samhällsekonomiska effekterna av nedläggning av vissa militärförband:

Försvarskommittén har föreslagit att en rad förband skall läggas ner, däribland A 6 i Jönköping. Avsikten har varit att föreslå en omorganisation av försvaret, som så effektivt som möjligt skulle utnyttja tillgängliga resurser. Kommittén har emellertid i sitt arbete inte haft möjlighet att överblicka den totala samhällseliga effekten av de planerade besparingarna för resp. orter. Regeringen bör dock ha större möjligheter att innan propositionen läggs göra sådana beräkningar. I fallet A 6 torde en jämförelse med effekterna av en eventuell nedläggning av A 1 i Linköping vara relevant.

Med anledning härav ber jag att till försvarsministern få ställa följande fråga:

Är försvarsministern beredd att innan en proposition om nedläggning av vissa försvarsförband läggs låta undersöka vilka de totala samhällsekonomiska effekterna kan tänkas bli av en eventuell nedläggning av A 6 i Jönköping resp. A 1 i Linköping?

18 § Kammaren åtskildes kl. 11.58.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert